

INSON MA'NAVYI FAZILATLARINI SHAKLLANTIRISHDA OILADAGI MILLIY TARBIYA SAMARADORLIGI

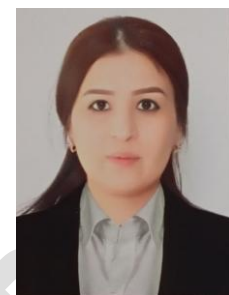
*Tolibova Saodat Xudoyberdi qizi,
Kitob tumani 11- maktab o'qituvchisi*

ЭФФЕКТИВНОСТЬ НАЦИОНАЛЬНОГО ВОСПИТАНИЯ В СЕМЬЕ В ФОРМИРОВАНИИ ДУХОВНЫХ КАЧЕСТВ ЧЕЛОВЕКА

*Толибова Саодат Худойберди кызы
учитель школы №11 Китабского района*

EFFECTIVENESS OF NATIONAL UPBRINGING IN THE FAMILY IN SHAPING HUMAN SPIRITUAL QUALITIES

*Tolibova Saodat Khudoyberdi kizi,
Teacher at School № 11 in Kitab district*

<https://orcid.org/0009-0007-6640-2845>

tolipovsoadat111@gmail.com

Annotatsiya: Maqolada oilada ma'naviy tarbiyaning samaradorligini oshirish uchun, farzandlarga yoshidan boshlab, amaliyotda muhim axloqiy me'yorlarni – adolat, halollik, ehtirom va yordam qilish kabi qadriyatlarini o'rgatish muhim va mas'uliyatli ish ekanligi, yoshlarni tarbiyalash, tarixning o'rni eng muhim ko'rsatkich sifatida belgilangan ekanligini ilmiy jihatdan ochib berilgan va dalillangan.

Kalit so'zlar: oila, tarix, axloq, xulq-atvori, axloqiy tuyg'ular, axloqiy bilim, yoshlar, urf-odatlar, qadriyatlar.

Abstract: The article scientifically reveals and substantiates that to increase the effectiveness of spiritual education in the family, it is important and responsible to teach children from a young age important moral norms in practice - such values as justice, honesty, respect, and helping others. The role of history in educating youth is identified as the most crucial indicator.

Key words: family, history, morality, behavior, moral feelings, moral knowledge, youth, traditions, values.

Аннотация: В статье научно раскрывается и обосновывается, что для повышения эффективности духовного воспитания в семье важно и ответственно с раннего возраста на практике обучать детей важным нравственным нормам - таким ценностям, как справедливость, честность, уважение и помощь другим. Роль истории в воспитании молодежи определяется как наиболее важный показатель.

Ключевые слова: семья, история, нравственность, поведение, нравственные чувства, нравственные знания, молодежь, традиции, ценности.

KIRISH. Oila – shaxsning ma'naviy rivojlanishining birinchi maktabi va asosiy poydevoridir. Oilada bola hayotning birinchi tajribalarini, axloqiy normalarni va jamiyatga bo'lgan munosabatni o'rganadi. Milliy tarbiyaning samaradorligi ushbu jarayonda muhim ahamiyatga ega, chunki har bir millatning o'ziga xos madaniy va axloqiy qadriyatlari bolaning shaxsiy hayotiga ta'sir ko'rsatadi. Milliy tarbiya, o'ziga xos milliy

an'analar, urf-odatlar, qadriyatlar va ta'lim tizimining o'ziga xos xususiyatlari orqali shaxsning ichki dunyosi va ijtimoiy munosabatlarini shakllantiradi. Milliy tarbiya, o'z navbatida, har bir insonning ichki dunyosi va ijtimoiy munosabatlarini shakllantirishda muhim rol o'ynaydi. Milliy an'analar, urf-odatlar va qadriyatlar shaxsning hayotida o'ziga xos ma'naviy qoidalarni yaratadi va unga jamiyatdagi o'rnini anglashga yordam beradi.

“Milliy tarbiya orqali, inson o‘zining milliy yuksak qadriyatlariga muhabbat va hurmat tuyg‘usini o‘rganadi, bu esa uning ma’naviy taraqqiyotiga, axloqiy tuyg‘ularining shakllanishiga ta’sir ko‘rsatadi”[1]. Masalan, bolalarga yoshligidan oila va maktabda milliy qadriyatlar, shubhasiz, nafaqat o‘z millatining tarixiy merosi, balki boshqalarga nisbatan muhabbat va hurmatni ham o‘rgatadi. Bu yo‘l bilan shaxs jamiyatga integratsiya qilinadi, milliy va umuminsoniy qadriyatlar o‘rtasidagi muvozanatni saqlashga harakat qiladi. Shuningdek, ta’lim tizimi ham milliy tarbiyaning ajralmas qismi bo‘lib, bolalarga o‘zlarining madaniy meroslarini, oilaviy qadriyatlarini va jamiyatdagi vazifalarini tushuntirish, ularning axloqiy va ma’naviy barkamollikka intilishini ta’minlaydi. Milliy tarbiya orqali shaxs jamiyatdagi ijtimoiy va axloqiy normalarga, qadriyatlarga amal qilishni o‘rganadi va o‘zligini aniqlashga yo‘naltiriladi.

ADABIYOT TAHLILI VA METODOLOGIYASI. Irlandiyadagi Dublin ibodatxonasi rahbari bo‘lgan Jonatan Svift (1667-1745) marifatparvarlarning oliyjanob g‘oyalari odamlarni o‘zgartirmaganligini mukammal ijtimoiy voqeilikdan ancha yiroq ekanligini o‘zining “Gulliverning sayohatlari” romanida ochib berdi. “Ma’rifat asrini “so’nmas nur bilan yoritib turadi. Uning og‘ir holatda ham insoniylikni saqlab qolish borasidagi da’vati bugungi davr madaniyati uchun ham o‘z ahamiyatini yo‘qotmagan”[2].

Oiladagi milliy tarbiya samaradorligi quyidagilarda namoyon bo‘ladi, *milliy qadriyatlar va oiladagi tarbiyada*. Oila, insonning ma’naviy qadriyatlarini shakllantirishda biror jamiyatning asosiy madaniy yordamchisi hisoblanadi. “Milliy tarbiya bolaga oiladagi avlodlar orasida o‘tgan qadriyatlarni, urf-odatlarini, mehr-muhabbat, mas’uliyat, yordam va hurmat kabi umumiy axloqiy normalarni o‘rgatish orqali amalga oshiriladi”[3]. Bola o‘z oilasidan va uning a’zolaridan nafaqat amaliyot, balki ma’naviy yordam ham oladi. Milliy qadriyatlar oilada nafaqat shaxsning axloqiy asoslarini, balki uning jamiyatga bo‘lgan munosabatini ham shakllantiradi. Misol uchun, adolat, mehr va soflik qadriyatlari bola uchun uyatli holatlarda amalga oshirilishi kerak bo‘lgan axloqiy me’yorlar bo‘lib, u oilada va jamiyatda to‘g‘ri qarorlar qabul qilishga yo‘naltiriladi.

TAHLIL VA NATIJALAR. Milliy qadriyatlar va oiladagi tarbiya sohasida quyidagi taklif-tavsiyalarga kelish mumkin:

1) **Milliy qadriyatlarni oilada targ‘ib qilish va amaliyotda qo‘llash.** Oilada bolalarga milliy qadriyatlarni o‘rgatish uchun, jamiyatdagi an’analar va urf-odatlarini har kuni amaliyotga tadbiiq etish muhim. Masalan, oilada mehr-muhabbat, hurmat, adolat va muhabbat kabi qadriyatlar bilan tarbiyalash, farzandlariga o‘z tarixi, madaniyati va milliy merosiga hurmat bilan yondoshishni o‘rgatish muhim ahamiyatga ega.

2) **Maktab va oila o‘rtasidagi hamkorlikni kuchaytirish.** Milliy qadriyatlarni shakllantirishda maktab va oila o‘rtasidagi hamkorlikni mustahkamlash muhim. Maktabdagi ta’lim va oiladagi tarbiyani o‘zaro muvofiqlashtirish orqali bolalarga milliy qadriyatlar, tarixiy va madaniy merosni o‘rganishda muvofiqlik va birlikka erishish mumkin.

3) **Milliy qadriyatlarga moslashtirilgan zamonaviy ta’lim usullarini ishlab chiqish.** Milliy qadriyatlar bilan zamonaviy ta’limni uyg‘unlashtirish, bolalarni global va milliy qadriyatlar o‘rtasidagi muvozanatni saqlashga o‘rgatish muhim. Buning uchun ta’limda milliy qadriyatlarga oid adabiyot, san’at va madaniyatni yoritish, shuningdek, ularni zamonaviy bilimlar bilan integratsiya qilish zarur.

Oiladagi tarbiya va jamiyatga moslashishda. Oiladagi milliy tarbiyaning samaradorligi, bolani jamiyatda o‘z o‘rnini aniq belgilashga yordam beradi. “Milliy vorisiylik orqali bola, o‘z madaniyati va qadriyatlarini jamiyatga integratsiya qilishga harakat qiladi. Oiladagi tarbiya, uning shaxs sifatida jamiyatdagi ijtimoiy, siyosiy va ma’naviy masalalarga munosabatini aniqlaydi. Bu oilada olingan axloqiy tarbiya va milliy qadriyatlarga bog‘liq”[4]. Masalan, bola oilada adolat, mehr va shodlik kabi qadriyatlarni o‘rganib, keyin jamiyatdagi ishlarda ham ushbu qoidalarga amal qiladi. Oiladagi ma’naviy tarbiya, bola uchun jamiyatdagi huquqlar, mas’uliyatlar va ijtimoiy munosabatlarni to‘g‘ri tushunish va amalga oshirishda asosiy quvvat bo‘lib xizmat qiladi. Bu borada quyidagi taklif-tavsiyalarga kelish mumkin:

1) **Oiladagi tarbiyada umumiy qadriyatlarning targ‘ib qilinishini ta’minlash.** Oila, shaxsning ma’naviy rivojida va jamiyatga moslashishida asosiy poydevor sanaladi. Oiladagi

tarbiyada umumiy insoniy qadriyatlar – mehr, hurmat, adolat va samaradorlikning ahamiyatini yoritish zarur. Bu qadriyatlar bola yoshligidan boshlab shakllanib, uning jamiyatga foydalangan, mas’uliyatli va hisobli shaxs bo‘lib yetishishini ta’minlaydi. Oilada, aniqraq aytganda, farzandga jamiyatning ma’naviy tizimiga moslashish va turli ijtimoiy masalalarda adolat va tenglikka amal qilishning muhimligini o‘rgatish kerak.

2) Shaxsning ichki yetukligini oilada shakllantirish. Oila, shaxsning ichki dunyosi va ma’naviy asoslarini shakllantirishda muhim omiladi. “Ijtimoiy munosabatlarga yordamchi bo‘lish uchun, oilada farzandga ishonch va samimiyatni o‘rgatish zarur. Oilada tarbiyalangan shaxs, avvalambor, o‘z-o‘zini tushunadi, ichki muxtorlik va mustaqillikni his qilib, jamiyatga o‘z o‘rnida qo‘shilishga harakat qiladi”[4]. Buning uchun, bolaga shaxsiy mas’uliyat, samimiylik va o‘z tafakkurini rivojlantirish uchun erkinlik berish, uning ichki dunyosiga ehtiyotkorlik bilan yondoshish muhimdir.

3) Mehr-muhabbat va hamjihatlik muhitini yaratish: Oilada mehr va muhabbat muhitini yaratish, bola uchun nafaqat emotsional barqarorlik, balki ijtimoiy munosabatlarda haqiqiy insonparvarlikni tushunish va qabul qilishning asosi bo‘lib xizmat qiladi. “Mehr-muhabbat tarbiyasi, jamiyatdagi ijtimoiy munosabatlar bilan uyg‘unlashgan holda, shaxsning adolat va gumanizm asosida ish ko‘rishga qodir bo‘lishini ta’minlaydi”[5]. Oilada bolalarga muhabbatning haqiqiy mohiyatini, uning nafaqat oila a’zolarini, balki butun jamiyatni birlashtirish qudratini tushuntirish, ularni insonparvarlikka, bir-birini tushunishga va ehtirom qilishga o‘rgatish kerak.

4) Qadriyatlarning global va milliy miqyosdagi muvozanatini saqlash: “Oila, shaxsning ma’naviy rivojlanishi va jamiyatga moslashishida milliy qadriyatlar bilan global insoniy qadriyatlar orasidagi muvozanatni saqlashga yordam beradi”[5]. Oilada, millatning tarixi va madaniyatiga hurmat bilan yondashish, ammo shu bilan birga, global insoniy qadriyatlarni ham qabul qilishni o‘rgatish muhim. Shaxs milliy qadriyatlarga itoat qilib, jamiyatning umuminsoniy va gumanistik muammolarga halol yondashishga intilishda hamjihatlikni ta’minlaydi.

Xulosa. Inson ma’naviy fazilatlarini shakllantirishda oiladagi tarbiya samaradorligini

ta’minlash muhim ahamiyat kasb etadi: birinchidan, Oilada milliy qadriyatlarni targ‘ib qilish (oilada farzandlarga milliy qadriyatlar, urf-odatlar va madaniyatni o‘rgatish, ularni hayotga tadbiq qilish orqali shaxsning ma’naviy fazilatlarini shakllantirishga erishish mumkin. Bu, farzandga o‘z tarixi va madaniyatiga hurmat bilan munosabatda bo‘lishni o‘rgatadi); ikkinchidan, oilada axloqiy meyorlarni mustahkamlash (Oila, farzandga adolat, mehr-muhabbat, halollik kabi axloqiy meyorlarni o‘z hayotida qo‘llash orqali uning ma’naviy barkamolligini rivojlantiradi. Oila a’zolarining namunaviy munosabatlari yordamida shaxsning axloqiy va ijtimoiy faoliyati shakllanadi).

ADABIYOTLAR RO‘YXATI:

1. Аҳмедова Н.С. Оиладаги тарбиянинг фарзанд камолотидаги аҳамияти// “Ўзбекистонда фан ва таълимни ривожлантиришнинг янги босқичи” мавзусидаги Республика назарий-амалий конференцияси. Фарғона. 2023. –Б.228.
2. Боров Ю. Эстетика: Учебник. –Москва: Высшая школа, 2002. – 511 с.
- Гумелёв Л. Древние тюрки. –Москва: Айрис-пресс, 2016. – 560 с.
3. Гусейнов А. [Философия – мысль и поступок: Статьи, доклады, лекции, интервью.](#) СПб.: СПбГУП, 2012. -848 с.
4. Лекторский В. Философия психологии. – Москва; Политическая энциклопедия, 2016.-344 с
5. Ильинский И. Образование. Молодежь. Человек: (статьи, интервью, выступления). Кн. 2. Москва: Изд-во Моск. гуманит. ун-та. -530 с.
6. Каган М., Сергеев К., Р. Светлов и др. – СПб.: Лань, 1998. – 443 с.
7. Nomozov, Xurshid. Ommaviy axborot vositalarining ijtimoiy funksiyasi. *Tamaddun nuri jurnali*. 1.64 (2025): 253-255.
8. Nomozov, xurshid (2024). Jamiyat ijtimoiylashuvida institutlari o‘rni va internet-makonning undagi o‘rni. *Analysis of modern science and innovation*, 1(2), 83-88.
9. Nomozov, Xurshid (2024). Jamiyatda internet-makon kontentlari ta’sirida sodir bo‘layotgan negativ ijtimoiylashuv shakllari. *Tanqidiy nazar, tahliliy tafakkur va innovatsion g‘oyalar*, 1(2), 52-58.
10. Nomozov, Xurshid (2024). Jamiyatda internet-makon resurslaridan foydalanish sohalari. *Modern problems in education and their scientific solutions*, 1(2), 113-118.